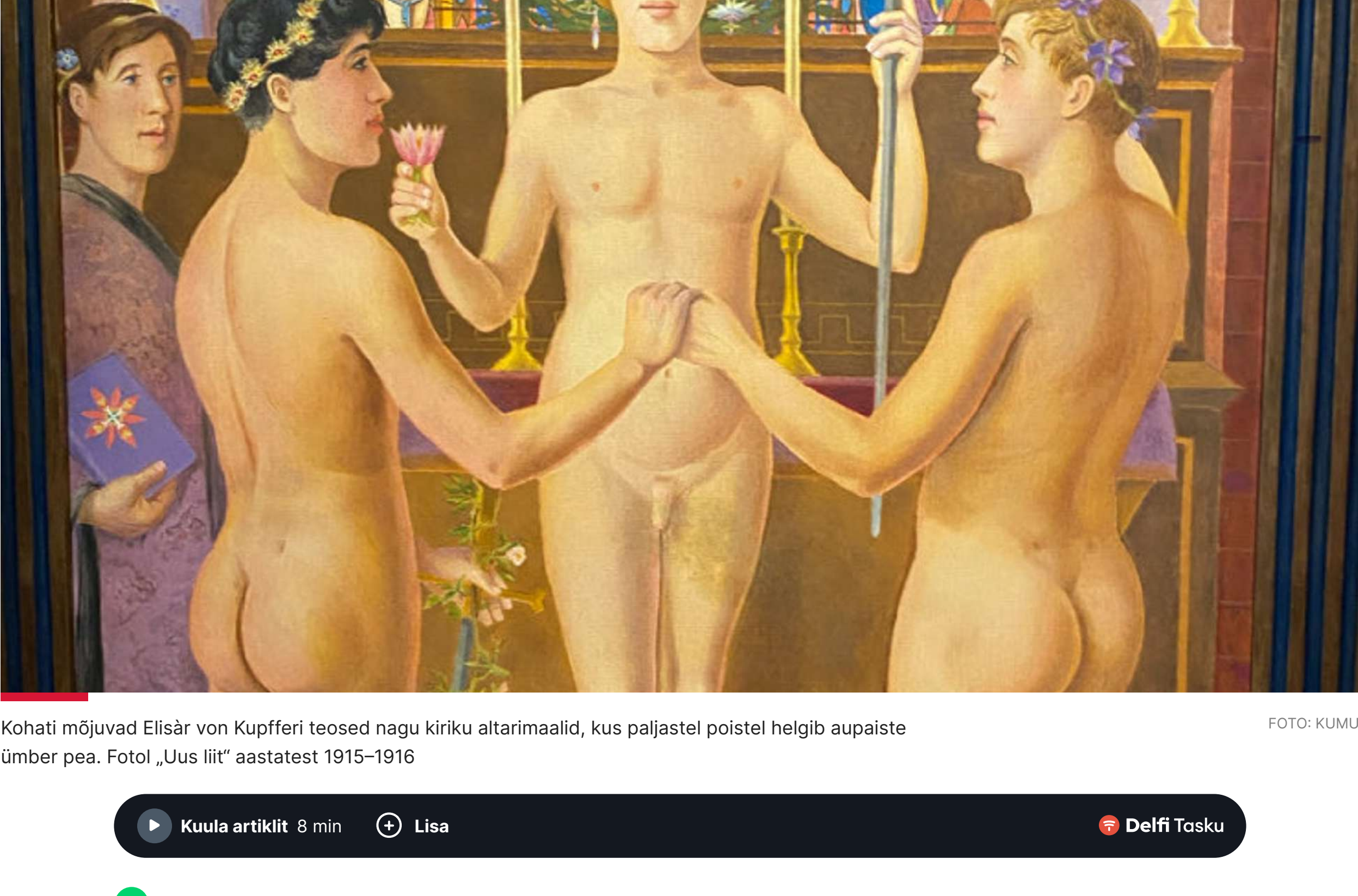

ARVUSTUS | Eesti oma Tom of Finland. Elisär von Kupfferist luuakse Eesti LGBT-kogukonna sümbolkuju (95)

— Uus näitus Kumus

Kumu näitus Elisär von Kupfferi töödest loob Eesti queer-kogukonna jumalust. Natuke midagi sellist, nagu Soomes on Tom of Finland.

Indrek Tark

Kohati mõjuvad Elisär von Kupfferi teosed nagu kiriku altarimaalid, kus paljastel poistel helgib aupaiste ümber pea. Fotol „Uus ilil“ aastatest 1915–1916

Kuula artiklit 8 min Lisa Delfi Tasku

TELLIJALE AVATUD

Soomes on pea rahvuskangelaseks nende kuulsaim kunstnik, üle maailma tuntud homoerootilist loomingut viljelenud Tom of Finland. Nüüd on nagu kivi alt välja tulnud aga meie oma sama originaalne ja intrigeeriv tõeline queer-kunstnik-kirjanik, keda põhjanaabrite staargei nime parafraaseerides võiks sama hästi ka Elisär von Estlandiks kutsuda.

Kui ma möödunud aastal esimest korda Eesti LGBT-ajalugu tutvustavast artiklikogumikust Elisär von Kupfferist lugesin, oli ilutatus päris suur. Oma kunstnikunimeks valis ta Elisarion ja nii ma seda Tallinnast pärit meest edaspidi ka nimetan.

Sellest mehest luuakse praegu teatud mõttes legendi, Eesti LGBT-kogukonna ajaloolist sümbolkuju. Kui võtta arvesse tema enam kui sajanditagust väga originaalset ja omanäolist panust queer-kultuuri kujunemisesse, millest kasvas välja lausa omaette religioon, on asi kindlasti küünlaid väärt.

Elisarioni tööd on kohati ootamatult kinky'd, olgu selleks siis peenikese kepiga vastu tagumikku andmine, meremeherõivad või rüütli embuses seisev ja temalt rõngassärki maha kooriv alasti noor tüüp. Fotol töö nimega „Rannal“ (dateerimata, õil)

Iseenda nägu, iseenda maailm, iseenda religioon

Popiklassikasse kuuluv geihümn „I am what I am, I am my own special creation“ (Gloria Gaynori hitti 1983. aastast – toim) iseloomustab väga hästi ka Elisarioni isikut ja loomingut.

Kuigi Eestis sündinud ja kasvanud, kolis ta siit noore täiskasvanuna ära ja maandus lõpuks Šveitsis, kuhu rajas oma väikese queer-maailma. Tolleaegne Eesti oli eriti rikastest vanadest perekondadest pärit noorte meelest mahakäinud, ebameeldivalt konservatiivne ja tagurlik, mistõttu nii mõnigi leidis uue elupaiga mõnes teises, tihti koduselt saksakeelses riigis.

Elisarion oli küll von, aga mitte pärit mõnest pika ajalooga prestiižest suguvõsast. Šveitsis ei teadnud seda aga eriti keegi ja nii õnnestus tal seda ära kasutades luua nüüdisaegselt vaatenurgast väga terviklik isikubränd.

Praegusaegne sotsiaalmeedia oleks Elisarionile tööenõoliselt väga meeldinud. Kohati meenutavad tema maalid isegi tänapäevast Instagrami keskkonda, kus endast luuakse osalise fotolavastuse ja osaliselt fotode töötlemise abil idealiseeritud pilt, mida siis fantaasiamaailmaks kujunenud meta- ja muus versumis teistega jagatakse.

Praegusegne sotsiaalmeedia oleks Elisarionile meeldinud. Kohati meenutavad tema maalid tänapäevast Instagrami keskkonda.

Fotolavastused polnud Elisarionile võõrad, aga eriti instagrameeritud on tema maalid. Suurel osal seal kujutatud androgüünsetel siledatel poistel ongi tema enda nägu. Kui vananemise märgid hakkasid juba kehale mõjuma, siis võttis ta aga appi nooremad kutid, keda kasutas kehamodellidena.

Kumus on väljas kümme kord Elisarioni suureformaadilist maali ja terve hulk väiksemaid töid, fotosid, joonistusi.

FOTO: KIUR KAASIK | DELFI MEEDIA

Nagu altarimaalid

Kumus on väljas kümme kord Elisarioni suureformaadilist maali ja terve hulk väiksemaid töid, fotosid, joonistusi, raamatuid.

Kohati mõjuvad tema teosed nagu kiriku altarimaalid, kus paljastel poistel helgib aupaiste ümber pea. See polegi juhuslik, sest tolleaegne ettekujutus sellest, milline peaks olema mees, rõhus Elisarioni väidetavalt niivõrd, et ta otsustas luua religiooni, mille eesmärk oli sugudevahelisele vastandumisele veel kolmas ühendav lähenemine leida. Oma koha leidsid nad aga klarismi keskuseks olnud Elisarioni templilaades kodumajas.

19. ja 20. sajandi vahetus oli aeg, kus väga paljud ei olnud peavooluarusaamadega rahul ja püüdsid luua uut, oma maailmatunnetusele vastavat maailmakäsitlust. Ka klarism kuulub sellesse lainesse.

Geikunstnike hulgas

Näitusel ringi vaadates tekkis tahtmatult paralleele ja võrdlusmomente mitme teise queer- ja geikunstnikuga. Oma magususes ja üle võlli poleerituses tulid meelde näiteks kuulsad prantsuse camp'i-staardid Pierre et Gilles, kes on samuti valinud oma tööde põhitegelased väga kenade kehadega noorte kuttide hulgast.

Kuigi kunstiline tase pole võrreldav, tekkis teoseid vaadates seos ajaloo olulisima väidetava geikunstniku Leonardo da Vinciga.

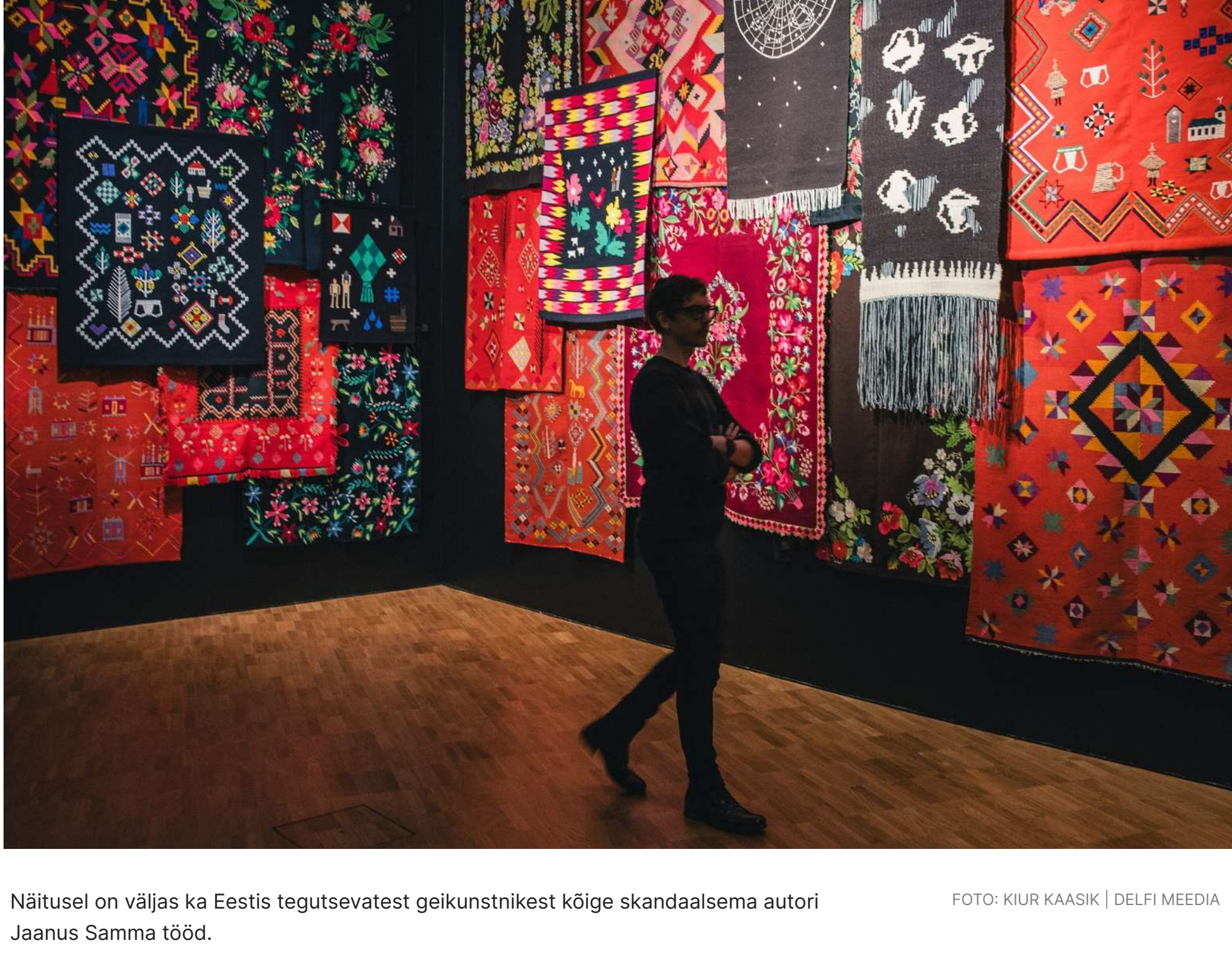
Kuigi kunstiline tase pole muidugi võrreldav, tekkis siiski seos ka ilmselt ajaloo olulisima väidetava geikunstniku Leonardo da Vinciga. Ka tema töodel – kuigi kaugeltki mitte nii erootiliselt, vaid pigem sensuaalse meeleoluga – korduvad oma olemuselt ühte nägu androgüünset tüübid, kes, nagu arvas Sigmund Freud, kujutavad sügavamal tasandil tema ema. Võib-olla aga hoopis teda ennast.

Tom of Finlandi mehelikkusest pakatavad, ürgsele ihale viitavad ja tihti pornograafilised pildid on meeleolult Elisarioni androgüünsetele maguserootilistele poistele vastandid. Ometi on ka viimati nimetatud tööd kohati ootamatult kinky'd (ebakonventsionaalseid seksuaalpraktikaid rästastavad – toim), olgu selleks siis peenikese kepiga vastu tagumikku andmine, meremeherõivad või rüütli embuses seisev ja temalt rõngassärki maha kooriv alasti noor tüüp.

Väljas ka Samma ja Alamaa

Peale Elisarioni on näitusel väljas ka praegu Eestis tegutsevatest geikunstnikest kindlasti kõige tuntuma ja ka skandaalsema autori Jaanus Samma tööd. Tema loomingust on kindlasti kõige tuntum ligi kümne aasta eest Veneetsia biennaalil ja hiljem Vabamus häbelikumat publikut šokeerinud näitus, kus käsitleti nõukaajal seksuaalse orientatsiooni eest kohtu alla antud ja süüdi mõistetud eesti mehe saatust.

Elisarioniga kõrvutades on Samma loomingu lähtekoht muidugi radikaalselt teine. Samma loomingu keskmes on soov meile meelde tuletada, et kahe mehe vaheline intiimsus ja erootilisus ei ole midagi ebatraditsioonilist ja geiorientatsioon on nähtusena inimkonnas alati eksisteerinud, ka vanas Eestis küllalt. See oli lihtsalt midagi, mida tehti salaja ja millest ei räägitud. „Moraaliprobleemid“ olid pigem Elisarioni klassile tüüpilised.

Näitusel on väljas ka Eestis tegutsevatest geikunstnikest kõige skandaalsema autori Jaanus Samma tööd.

FOTO: KIUR KAASIK | DELFI MEEDIA

Näitusesaali liigendavad ka kunstnik Karl Joonas Alamaa justkui buduaarist pärit takunõorist voogavad kardinad. Nende lopsakus vihjab ühest küljest luksusekkusele, takunõor aastele päritolule. See meenutab justkui seda nähtamatut takistust, mis ei lase paljudel eestlastel, kes paremuse poole püüdvad, ikkagi täiesti vabalt kõrgustesse tõusta.

Talugeid ja aadligeid

Tekkis küll küsimus, kas nii Samma kui ka Karl Joonas Alamaa teosed olid väljas sellepärast, et Elisarioni töid kogu pinna jaoks ei jätkunud. Samas tekitab talugeide ja aadligeide kõrvutamine väga huvitavaid võrdluseid ja toob esile hoopis teistsuguse sotsiaalse kihi.

Minus tekitas nende kahe maailma vastandumine esialgu teatavat ebamugavust, kuid siis tajusin, kui äge see tegelikult on, et need kaks maailma tuuakse ühel näitusel võrdselt kokku. Teatud mõttes saab selles kahe maailma kõrvuti eksperimenteerimises see talumatside ja aadlipoiste vastandumine ületatud, muuseumis on nüüd talugeid ja aadligeid samaväärsetena kõrvuti.

Unustatud ja Šveitsis ühes garaažis ladustatud maalid on hakanud nüüd aina rohkem rahvusvahelist tähelepanu pälvida.

Elisarioni töid soovitatakse kindlasti vaatama minna eriti neil, keda queer-temaatika puudutab. Kuuldavasti on seni pigem unustusehõlma vajunud maalid, mida on ladustatud ühes Šveitsi garaažis, hakanud nüüd aina rohkem rahvusvahelist tähelepanu pälvida, järgmisena pandavat need üles Los Angeleses. Elisarion haakub väga hästi praeguse queer-estetiika ja -ideoloogiaga. Nii et võimalik, et nende peale läheb rebimiseks, ja pole kindel, kas neid enam Eestis niipea näha õnnestub.

Seega – Kumu, kümme punkti selle näituse eest. Ei, tegelikult kaksteist punkti!

